

Hans konklusion er i virkeligheden den samme, som de ledende politikere synes at være kommet til her i landet i øjeblikket, idet det hedder i artiklen:

»Efterhånden som huslejelovgivningen fortsatte — og intet enkelt spørgsmål har optaget så meget af parlamentets tid og kraft — skrumpede den reelle indtægt af bygninger ind fra år til år

Spændingen mellem den lovlige leje og markedsprisen for boliger er nu af en sådan størrelse, at selv de mest glødende tilhængere af friheden får kuldegysninger ved tanken om dens tilbagevenden. Man er kommet så langt ud i huslejereguleringens labyrint, siger man, at en tilbagevenden til fri opsigelsesret for ejeren ikke kan gennemføres i praksis, fordi hele lejerbefolkningen simpelthen ville nægte at forlade lejlighederne.«

Og endelig slutter han med følgende betragtning, der formentlig passer lige så godt på situationen her som i Frankrig:

»Det franske eksempel kan måske vise sig at være af nogen interesse og til nytte for vore venner på den anden side havet¹⁾. Det tjener til at vise, at huslejereguleringen har en tendens til at fortsætte sig selv og kulminere i bygningernes fysiske ødelæggelse og i opløsning af ejendomsretten. Den ravage, som den har lavet i Frankrig, er ikke nogen fjendes værk, men resultatet af vore egne forholdsregler.«

Dette være sagt til skræk og advarsel.

Jørgen Pedersen.

DEN NORSKE REGULERINGSLOVGIVNING.

I 1947 nedsatte den norske regering en kommission, bestående af repræsentanter for myndighederne, erhvervenes og arbejdsmarkedets organisationer, med den opgave at udarbejde forslag til lov om permanent pris kontrol, kontrol med konkurrencebegrænsninger m. v. samt en lov om rationalisering. Kommissionen — den såkaldte pris- og rationaliseringslovkomité — afgav sin betænkning i marts i fjor. Et flertal på 8 medlemmer — statens, fagforeningernes, kooperativens, landbrugets og fiskeriets repræsentanter — fremsatte heri forslag til en permanent prislov, hvori også bestemmelserne i den bestående trustlov var indarbejdet; de samme medlemmer med undtagelse af landbrugets repræsentant fremsatte i overensstemmelse med kommissionens mandat forslag til lov om fremme af rationalisering, bedre organisation og udbygning af den økonomiske virksomhed. Et mindretal på 4 medlemmer gik i betænkningen ind for uændret opretholdelse af trustloven suppleret med en midlertidig prislov, der stærkt begrænser administrationens beføjelser ifølge den gældende prislov. Mindretallet tog fuldstændig afstand fra tanken om en rationaliseringslov.

Efter indgående overvejelser inden for regeringen, og efter at der var indhentet udtalelser fra alle interesserede organisationer, blev prislovsforslaget i en lidt revideret form i september i fjor forelagt Stortinget, hvor det formentlig kan ventes vedtaget. Derimod er det endnu uvist, hvilken skæbne rationali-

¹⁾ Artiklen er som nævnt oprindeligt skrevet til et amerikansk blad.

Hans konklusion er i virkeligheden den samme, som de ledende politikere synes at være kommet til her i landet i øjeblikket, idet det hedder i artiklen:

»Efterhånden som huslejelovgivningen fortsatte — og intet enkelt spørgsmål har optaget så meget af parlamentets tid og kraft — skrumpede den reelle indtægt af bygninger ind fra år til år

Spændingen mellem den lovlige leje og markedsprisen for boliger er nu af en sådan størrelse, at selv de mest glødende tilhængere af friheden får kuldegysninger ved tanken om dens tilbagevenden. Man er kommet så langt ud i huslejereguleringens labyrint, siger man, at en tilbagevenden til fri opsigelsesret for ejeren ikke kan gennemføres i praksis, fordi hele lejerbefolkningen simpelthen ville nægte at forlade lejlighederne.«

Og endelig slutter han med følgende betragtning, der formentlig passer lige så godt på situationen her som i Frankrig:

»Det franske eksempel kan måske vise sig at være af nogen interesse og til nytte for vore venner på den anden side havet¹⁾. Det tjener til at vise, at huslejereguleringen har en tendens til at fortsætte sig selv og kulminere i bygningernes fysiske ødelæggelse og i opløsning af ejendomsretten. Den ravage, som den har lavet i Frankrig, er ikke nogen fjendes værk, men resultatet af vore egne forholdsregler.«

Dette være sagt til skræk og advarsel.

Jørgen Pedersen.

DEN NORSKE REGULERINGSLOVGIVNING.

I 1947 nedsatte den norske regering en kommission, bestående af repræsentanter for myndighederne, erhvervenes og arbejdsmarkedets organisationer, med den opgave at udarbejde forslag til lov om permanent pris kontrol, kontrol med konkurrencebegrænsninger m. v. samt en lov om rationalisering. Kommissionen — den såkaldte pris- og rationaliseringslovkomité — afgav sin betænkning i marts i fjor. Et flertal på 8 medlemmer — statens, fagforeningernes, kooperativens, landbrugets og fiskeriets repræsentanter — fremsatte heri forslag til en permanent prislov, hvori også bestemmelserne i den bestående trustlov var indarbejdet; de samme medlemmer med undtagelse af landbrugets repræsentant fremsatte i overensstemmelse med kommissionens mandat forslag til lov om fremme af rationalisering, bedre organisation og udbygning af den økonomiske virksomhed. Et mindretal på 4 medlemmer gik i betænkningen ind for uændret opretholdelse af trustloven suppleret med en midlertidig prislov, der stærkt begrænser administrationens beføjelser ifølge den gældende prislov. Mindretallet tog fuldstændig afstand fra tanken om en rationaliseringslov.

Efter indgående overvejelser inden for regeringen, og efter at der var indhentet udtalelser fra alle interesserede organisationer, blev prislovsforslaget i en lidt revideret form i september i fjor forelagt Stortinget, hvor det formentlig kan ventes vedtaget. Derimod er det endnu uvist, hvilken skæbne rationali-

¹⁾ Artiklen er som nævnt oprindeligt skrevet til et amerikansk blad.

seringsforslaget vil få.¹⁾ Begge forslag er fra erhvervsorganisationernes side blevet mødt med den stærkeste modstand. Således har Norges Handelsstands Forbund, Norges Håndverkerforbund, Norges Industriforbund og Norges Rederforbund i forening oprettet et særligt oplysningskontor og henved 60 lokale »byudvalg« til bekæmpelse af lovforslagene.

Forslagene tilsigter at bevare prisreguleringen som permanent led i den økonomiske politik og at give det offentlige mulighed for at tage positiv del i rationaliseringsbestrebelse. De adskiller sig herved fundamentalt fra den afviklingslinje, der har præget reguleringslovgivningen i Sverige og Danmark i de senere år. Denne forskel i lovgivningen hænger sammen med en forskel i vurderingen af konkurrencen som regulator af den økonomiske virksomhed, et forhold, der vil blive nærmere omtalt i det følgende. Forinden skal imidlertid kort redegøres for udviklingen af den herhenhørende norske lovgivning.

Allerede i 1926 fik Norge en trustlov. Denne bygger ligesom lovgivningen i de øvrige skandinaviske lande på det grundsynspunkt, at konkurrencereguleringer kan være fuldt forsvarlige og kan danne udgangspunkt for en rationel organisation af erhvervslivet; men loven etablerer et tilsyn med konkurrencereguleringerne og bemyndiger kontrolorganerne — et kontrolråd og et kontrolkontor — til at gribe ind over for ordninger eller bestemmelser, som er urimelige eller til skade for almene interesser. Loven indeholder lignende bestemmelser om anmeldelse og registrering af konkurrenceregulerende aftaler og storbedrifter som den danske prisaftalelov; registret har dog hidtil ikke været offentligt tilgængeligt. Myndighederne kan opløse konkurrenceregulerende aftaler og sammenslutninger og selskaber, der virker i forbindelse hermed, hvis de udøver en skadelig indflydelse på pris-, produktions- eller omsætningsforhold. Endvidere kan der iværksættes regulering af priser, avancer og forretningsvilkår på områder, hvor konkurrencen er begrænset. Dette gælder ikke blot, hvor der foreligger et anmeldelsespligtigt forhold, men også når kontrolmyndighederne i øvrigt finder, at konkurrencen ikke er tilstrækkelig virksom; specielt kan der gribes ind over for prisdiskrimination og priskrig. Endelig indeholder loven et generelt forbud mod utilbørlige priser og forretningsvilkår samt forbud mod boykot og eksklusivaftaler, som er alment skadelige og utilbørlige.

Under depressionen i 30'erne fremkom der flere forslag om en udbygning af trustloven, således at myndighederne fik mulighed for at tage et selvstændigt initiativ til gennemførelse af en bedre organisation af den økonomiske virksomhed, f. eks. gennem tvangskartellisering. Et lovforslag herom blev fremsat af regeringen i 1936 og igen i 1937. Der kunne imidlertid på dette tidspunkt ikke skabes flertal i Stortinget for sådanne indgreb.

Efter udbruddet af den 2. verdenskrig blev der i Norge som i de fleste andre lande gennemført en omfattende prisregulering i forbindelse med statsdirigering af erhvervslivet på en række andre områder. Trustkontrolkontoret omdannedes til det nuværende prisdirektorat. Kontrolrådet traf fortsat afgørelse i visse sager om konkurrencebegrænsninger, men efterhånden trådte dette arbejde helt i baggrunden. Ved den provisoriske anordning af 8. maj 1945 — den såkaldte Lex Thagaard — der dannede grundlaget for prisreguleringen i den første tid efter krigsafslutningen, blev det bestemt, at prisdirektoratet skulle overtage både trustkontrolkontorets og kontrolrådets funktioner.

Den provisoriske anordning, der byggede på den ordning, der var skabt under krigen, afløstes i 1947 af en midlertidig prislov, som siden er blevet forlænget

¹⁾ Der foreligger nu meddelelse om, at den norske regering ikke vil fremsætte forslag til en generel rationaliseringslov, men vil søge gennemført særlove på områder, hvor den finder, at der er behov for særlig lovhjælp til iværksættelse af rationaliserings-

år for år. Denne giver regeringen usædvanligt vidtgående beføjelser. Myndighederne kan efter loven udfærdige de bestemmelser, der er nødvendige for at regulere eller føre kontrol med a) priser, fortjeneste og udbytte af alle slags, b) produktion, omsætning og anden erhvervsvirksomhed med henblik på at modvirke skadelige konkurrencereguleringer eller andre skadelige forhold eller på at fremme en rationel organisation af den økonomiske virksomhed. Til fremme af disse formål kan myndighederne bl. a. udstede påbud vedrørende produktions størrelse og dens fordeling mellem de forskellige virksomheder, regulere tilgangen af nye virksomheder til en branche, pålægge virksomhederne pligt til at fremstille eller forhandle bestemte varer til de priser og på de vilkår, som fastsættes, opkræve afgifter o. a. l.

Som det ses, er myndighedernes beføjelser til at iværksætte indgreb efter den midlertidige prislov praktisk taget ubegrænsede. Loven har dog været betragtet som en ren kriselov, og myndighederne har derfor ikke benyttet den vidtgående reguleringsfuldmagt til at træffe foranstaltninger af mere permanent karakter, f. eks. i form af strukturrationalisering. De lovforslag, som flertallet i pris- og rationaliseringslovkomitéen har fremsat, tilsigter imidlertid på væsentlige punkter at opretholde myndighedernes beføjelser ifølge den midlertidige prislov.

Motiveringen for lovforslagene.

Flertallet har gjort rede for sit principielle syn på reguleringspolitikken i et afsnit af betænkningen, som er kaldt »det principielle oplegget« (betænkningens 1. del, side 21—63). Det fremhæves her, at konkurrencen ikke spiller den rolle som regulerende faktor i det økonomiske liv, som liberalismen forudsætter. Konkurrencen indskrænkes ikke blot gennem eksistensen af storbedrifter og konkurrenceregulerende aftaler; mange andre forhold virker i samme retning, og generelt kan det siges, at konkurrenceviljen blandt de erhvervsdrivende er svækket. I motiverne til regeringens prislovsforslag er dette udtrykt på den måde, at der i de enkelte næringsgrene og brancher har udviklet sig en »gruppesolidaritet« af et sådant indhold, at indbyrdes priskonkurrence i stor udstrækning betragtes som illoyal. Gruppesolidariteten har til følge, at de private konkurrencereguleringer i stadig mindre grad bliver afhængige af formelle skriftlige aftaler. Man må derfor regne med, at den frie konkurrence ville have små muligheder for at gøre sig gældende, selv om lovgivningsmagten forbød konkurrenceregulerende aftaler. — Et andet forhold, der skaber grundlag for offentlige indgreb, er, at konkurrencen i mange tilfælde antager uheldige og skadelige former. Som eksempler herpå nævnes i flertalsbetænkningen konkurrence om at vinde flest mulige forhandlere ved at tilbyde dem høje rabatter, konkurrence ved hjælp af reklame, salgsarbejde, varedifferentiering m. v. Endvidere behandles spørgsmålet om tendenser til overflødig udbygning af mellemandelen og overfyldning af enkelte brancher.

De nævnte forhold forklarer, hvorfor der må opretholdes kontrol med konkurrencebegrænsninger. Så vidt ligger betænkningen på linie med f. eks. den svenske betænkning, der blev refereret i et foregående nummer af tidsskriftet; dog går det svenske forslag først og fremmest ud på at ophæve samfundsskadelige konkurrencebegrænsninger, medens det norske forslag i højere grad bygger på det synspunkt, at det gælder om at finde frem til samarbejdsformer, der stemmer bedre med samfundsmæssige interesser. Som nævnt går de fremsatte forslag imidlertid væsentlig videre, idet de giver det offentlige mulighed for at gribe ind i produktion, omsætning og prisdannelse også på områder, der ikke

præges af konkurrencebegrænsninger. Komitéflertallet begrundet dette ud fra hensynet til en rimelig indkomstfordeling og sikring af stabilitet i priser, produktion og beskæftigelse. Flertallets argumentation er imidlertid på dette punkt holdt i bred almindelighed; en mere nuanceret fremstilling af forudsætningerne for den økonomiske politik, som lovforslaget er udtryk for, finder man i motiverne til regeringsforslaget. På grundlag af en analyse af nogle hovedtendenser i den økonomiske udvikling siden 1. verdenskrig mener finansdepartementet, der har udformet forslaget, at kunne fastslå, at der er behov for en bevidst samfundsmæssig ledelse af den økonomiske udvikling for at sikre realiseringen af den økonomiske målsætning: fuld beskæftigelse, stigende produktion og en rimelig indkomstfordeling. Det fremhæves, at en sådan planøkonomisk politik ikke er udtryk for mistillid til »det private initiativ«, men blot »en konstatering af, at de faktorer, der er udslaggivende for konjunktursvingningerne, i det væsentlige ligger uden for den enkelte bedrifts eller organisations herredømme«. Uligevægtsproblemerne kan dog ikke løses af det enkelte land; men det må være et mindstekrav til en rationel økonomisk politik, at den bedst muligt søger at begrænse virkningerne af de internationale konjunktursvingninger til de realøkonomiske virkninger, som følger af ændrede priser og afsætningsvilkår for eksporten og ændrede priser og forsyningsvilkår for importen. Dette må ske gennem en kombination af penge- og finanspolitiske foranstaltninger og direkte reguleringer. Der peges på en række forhold, som gør det vanskeligt at føre en rationel økonomisk politik alene gennem penge- og finanspolitikken. Hovedvanskeligheden ved anvendelse af disse virkemidler er den, at der knytter sig en betydelig usikkerhed til deres realøkonomiske virkninger, og at de ikke giver mulighed for en hurtig tilpasning til ændrede konjunkturførhold. Også sociale hensyn begrænser mulighederne for udnyttelse af de penge- og finanspolitiske virkemidler, som derfor må kombineres med direkte reguleringer, herunder prisregulering.

Prisreguleringen skal efter det anførte påvirke både aktiviteten og indkomstfordelingen. Den centrale tankegang bag lovforslagene er tydeligt nok, at der under en politik, der går ud på opretholdelse af den fulde beskæftigelse, må regnes med et vist inflationspres, der må imødegås med priskontrol og foranstaltninger til fremme af rationaliseringen. Indtræder der alligevel en depression, skal prismyndighederne medvirke til aktivitetsstimulering ved fastsættelse af minimalpriser, således som det i begrænset omfang fandt sted i 30'erne. Selv i forholdsvis »normale« tider med ligevægt mellem varemængde og pengeindkomster og stabilt prisniveau fører målsætningen for den økonomiske politik med sig, at reguleringerne ikke kan indskrænkes til området for de private konkurrencebegrænsninger. Prisregulering betragtes som et vigtigt middel til fremme af rationaliseringen og videre anføres, at der kan være grund til at gennemføre afgiftsordninger for at udjævne indtjeningsforholdene i særlig konjunkturbetonede erhverv. I motiverne til regeringsforslaget lægges der særlig vægt på en stabilisering af im- og eksportpriserne gennem anvendelse af afgifts- og tilskudsordninger. Det er først og fremmest gennem midler, som påvirker im- og eksportpriser, at man kan gøre sig håb om at modvirke internationale konjunktursvingninger. Reguleringerne er også nødvendige for at sikre en rimelig indkomstfordeling; det fremhæves i denne forbindelse, at under et system med privat prisfastsættelse ville de finansielle virkemidler have været utilstrækkelige til at hindre den omfordeling af indkomsterne mellem de forskellige samfundsgrupper, som udviklingen efter Koreakrigens udbrud skabte grundlag for.

Da behovet for reguleringer er stærkt varierende under de forskellige kon-

junkturforhold, har hverken komitéflertallet eller finansdepartementet fundet det muligt at give udtømmende og præcist formulerede regler for, hvilke kontrol- og reguleringsforanstaltninger der skal anvendes i den konkrete situation. Både pris- og rationaliseringslovforslaget har karakter af fuldmagtslove, der først får deres egentlige indhold, efterhånden som den administrative linie fastlægges.

Forslaget til lov om priser og konkurrencereguleringer m. v.

Hovedbestemmelserne i prislovforslaget er bestemmelserne i lovens kap. V sammenholdt med lovens formålsparagraf, der har følgende ordlyd: »Denne lov har til formål a) ved kontrol og regulering af priser, omkostninger, fortjenester og andre erhvervsmæssige forhold at sikre en samfundsmæssig forsvarlig prisudvikling og modvirke urimelige priser og forretningsvilkår, b) ved de forholdsregler, som loven i øvrigt hjemler at forhindre »mislig« konkurrence og konkurrencereguleringer, der er urimelige eller til skade for almene interesser«.

Til gennemførelse af disse formål kan regeringen (kongen) ifølge forslagets kap. V fastsætte 1) maksimalpriser, mindstepriser, prisstop, kalkulationsbestemmelser og andre bestemmelser om priser, avancer og forretningsvilkår, 2) bestemmelser om prismærkning, kvalitetskontrol m. v., 3) bestemmelser om produktion, omsætning og andre erhvervsmæssige forhold, som findes nødvendige til kontrol med eller regulering af priser, avancer og forretningsvilkår. Videre kan det pålægges erhvervsdrivende at svare afgifter eller foretage henlæggelser til brug ved regulering af priser og omkostninger. Afgifterne skal indgå i særlige fonds, der kan anvendes til prisudligning ikke blot i de afgiftspligtiges egne virksomheder, men også inden for andre områder. Som led i kontrollen med priser og avancer kan der gives forskrifter om virksomhedernes regnskabsaflægelse, ligesom der kan pålægges bestemte grupper af virksomheder pligt til at offentliggøre deres årsregnskaber.

Ved siden af disse almindelige reguleringsfuldmagter er der i forslagets kap. IV givet en række almindelige forskrifter for udøvelse af erhvervsvirksomhed, herunder forbud (under strafansvar) mod utilbørlige priser og forretningsbetingelser, mod unødvendig og prisfordyrende mellemlig handel og mod erhvervsmæssig boykot, når forholdet må antages at skade almene interesser eller virker urimeligt over for den part, der er udsat for boykot. I flertalsindstillingen gives der udtryk for, at disse generelle bestemmelser bortset fra boykotforbudet næppe vil få særlig stor praktisk betydning, men man finder det principielt vigtigt at have disse forskrifter i loven. Flertallet havde i øvrigt ved anvendelse af udtrykkene urimelig pris og urimelige forretningsforbindelser sat en noget snævrere grænse for det tilladelige end regeringsforslaget, der bygger på trustlovens formulering.

Forslaget indeholder tillige bestemmelser om udbyttebegrænsning. Disse bestemmelser begrundes med nødvendigheden af at sikre selskabsopsparingen, en spareform, der har stigende betydning i det moderne samfund. Samfundet har gennem skattepolitikken og gennem prisreguleringen mulighed for at påvirke betingelserne for denne opsparing; men skal disse muligheder udnyttes, må man have sikkerhed for, at de ikke modvirkes gennem selskabernes udbyttepolitik. Et aktieselskab må efter forslaget ikke uden dispensation udbetale større udbytte end 5 % af aktiekapitalen ved regnskabsårets begyndelse; bestemmelsen gælder dog ikke, hvis det samlede udbytte ikke overstiger 10.000 kr. Forslaget overlader det til myndighederne at fastsætte de nærmere retningslinier for ad-

gangen til dispensation; dog er det fastsat, at der kan gives forhåndstilsagn om højere udbytte for en periode på indtil 10 år, hvis det anses for formålstjenligt »til fremme af rationalisering, nystartning eller udvidelse af bedrift«. — Regeringen bemyndiges til om nødvendigt at fastsætte tilsvarende bestemmelser om udbytteregulering i andre selskaber med begrænset ansvar. I flertalsindstillingen var der yderligere for at hindre omgåelse af udbyttebestemmelserne fastsat regler om kontrol med, hvad der udbetales i tantième m. v.; disse bestemmelser er udgået i regeringsforslaget.

Den almindelige reguleringsfuldmagt ifølge lovforslagets kap. V får som nævnt også virkning over for konkurrencebegrænsninger. De bestemmelser, forslaget herudover indeholder om konkurrencereguleringer, svarer stort set til trustloven. Af nye bestemmelser skal nævnes, at registret for prisaftaler m. v. fremtidig skal være offentlig tilgængeligt. Der fastsættes forbud mod gennemførelse af konkurrenceregulerende aftaler, før de er anmeldt til prisdirektoratet. Med hensyn til indgreb over for konkurrencebegrænsninger indeholder forslaget bestemmelser om, at myndighederne foruden at ophæve aftaler og bestemmelser, der virker skadelige eller urimelige, positivt skal medvirke til at gennemføre ordninger, der tager sigte på at fremme en bedre organisation af den økonomiske virksomhed. Endelig skal nævnes, at kontrollen med konkurrencereguleringer efter forslaget ikke skal begrænses alene til indenlandske reguleringer. Prisdirektoratet skal føre tilsyn med aftaler, der regulerer eksporten og med norsk deltagelse i internationale kartelaftaler. Hvis sådanne aftaler virker skadelige for norske interesser eller strider mod internationale forpligtelser, som Norge har påtaget sig, kan regeringen gribe ind over for dem på samme måde som over for indenlandske konkurrencereguleringer. Prisdirektoratet skal også holde sig orienteret om udviklingen i udlandet, og hvis det bliver kendt med, at der som led i udenlandske konkurrencereguleringer træffes foranstaltninger, der virker til skade for norske interesser, skal det sende indberetning herom til regeringen med henblik på eventuelt ad handelspolitisk vej at få forholdet bragt til ophør.

Forslaget til en rationaliseringslov.

Dette forslag er som tidligere nævnt endnu ikke fremsat i Stortinget, og da der sikkert kan ventes en del ændringer i det af komitéflertallet udarbejdede lovforslag, skal dette kun omtales forholdsvis kortfattet her.

Forslaget bunder i den opfattelse, at erhvervslivet ikke er i stand til selv at gennemføre en tilbunds gående rationalisering. Rationaliseringen inden for de enkelte virksomheder lader meget tilbage at ønske både som følge af finansieringsvanskeligheder og på grund af konkurrencebegrænsningerne. Når det gælder samarbejde mellem virksomhederne med henblik på at forøge produktiviteten og tilrettelægge en bedre organisation af den økonomiske virksomhed, finder flertallet resultaterne endnu dårligere. Der henvises også til, at bedømmelsen af de forholdsregler, der træffes, kan stille sig forskellig, eftersom de ses ud fra et privatøkonomisk eller et samfundsøkonomisk synspunkt. Af disse grunde finder flertallet det nødvendigt, at det offentlige tager aktiv del i rationaliseringsbestrebelse. Dette må i første række blive en opgave for de respektive fagministerier, men som rådgivende organ for disse foreslås oprettet et rationaliseringsråd på 11 medlemmer med stærk repræsentation fra erhvervslivet og arbejdsmarkedets organisationer. Rådets og myndighedernes opgaver er nøje defineret i forslagets formålsparagraf. Det hedder heri, at myndighederne efter de nærmere regler i loven kan træffe foranstaltninger med sigte på:

1. at fremme forskning af særlig betydning for den økonomiske virksomhed og fremme udnyttelsen af forskningsresultaterne,
2. at medvirke til modernisering og udbygning af de enkelte virksomheder og til indføring af nye arbejdsmetoder,
3. at fremme en hensigtsmæssig lokalisering af virksomhederne,
4. at medvirke til samarbejde mellem bedrifterne om standardisering, specialisering, områdedeling, oprettelse af fælles anlæg for fremstilling af halvfabrikata m. v.,
5. at gennemføre kvalitetskontrol, kontrol med råstoffer, oprettelse af fælles indkøbs- og salgsorganisationer og anden rationalisering af indkøbs- og salgsvirksomhed,
6. at forhindre overkapacitet,
7. at fremme rationalisering og formålstjenlig organisation af den økonomiske virksomhed i øvrigt.

Det fremgår heraf, at lovforslaget navnlig har til hensigt at fremme den såkaldte strukturrationalisering, d. v. s. at myndighederne skal beskæftige sig med hele branchens forhold og søge at nå den mest effektive organisation for branchen som helhed. Der tales i betænkningen også om en omfattende national strukturrationalisering, hvorigennem den enkelte næringsgren skal tilpasses som et rationelt led i hele samfundets økonomiske virksomhed. Rationalisering af de enkelte virksomheder må derimod i almindelighed udelukkende blive en opgave for disses ejere; forslaget åbner dog også mulighed for, at det offentlige kan få indflydelse på driften af de enkelte virksomheder, navnlig for at sikre at de er i stand til at finansiere de nødvendige investeringer.

Rationaliseringsrådet kan kun afgive indstillinger til de pågældende ministerier; heller ikke disse har nogen generel fuldmagt til at iværksætte regulerende foranstaltninger. Myndighederne skal have Stortingets samtykke til de vigtigste dispositioner efter loven.

Med Stortingets samtykke kan det pålægges de erhvervsdrivende at svare afgifter eller foretage henlæggelser til brug ved gennemførelse af de i formålsparagraffen nævnte foranstaltninger. Ved på denne måde at sikre det finansielle grundlag for rationaliseringen vil man efter flertallets opfattelse være nået et stort skridt i retning af at realisere lovens formål. Man vil herefter kunne få gennemført en række af de nævnte foranstaltninger som frivillige ordninger. Efter flertallets mening er der dog behov for tvingende bestemmelser, og forslagets § 15 indeholder derfor en generel regel om, at myndighederne med Stortingets samtykke og mod erstatning til virksomheder, der lider tab ved gennemførelse af reguleringen, kan fastsætte sådanne bestemmelser, som er nødvendige for gennemførelse af lovens formål. I §§ 16 og 17 er der fastsat bestemmelser om kontrol med nyetableringer og indskrænkning af bestående bedrifters virksomhed. For anvendelse af disse beføjelser gælder særlige begrænsninger, og der kræves godkendelse af Stortinget. — Ved siden af disse såkaldte generelle reguleringer åbner forslaget adgang til tre arter af indgreb over for enkelte virksomheder, nemlig pålæg om flytning af en bedrift, pålæg om gennemførelse af forbedringer i tilfælde af »åbenbar vanrøgt« og endelig som en sidste udvej tvungen afståelse. Disse bestemmelser kan fastsættes administrativt.

Den foreslåede lovgivning rejser en række problemer, som kun kan berøres ganske kort. — Selve det grundlæggende spørgsmål, om en offentlig kontrolleret organisation af den økonomiske virksomhed er at foretrække frem for det ekssi-

sterende system, er et politisk spørgsmål, som der ikke her skal tages stilling til. Der kan imidlertid være grund til at fremhæve, at man ved den direkte prisregulering kommer ud for forskellige vanskeligheder, som ikke er tilstrækkelig omtalt i betænkningen eller i motiverne til regeringsforslaget. Et af hovedproblemerne er, hvorledes man kan bevare virksomhedernes interesse i indførelse af omkostningsbesparelser, når priser og avancer reguleres af det offentlige. Dette problem forstærkes i samme grad, som den økonomiske politik har til mål at skabe og opretholde en speciel indenlandsk konjunktur på trods af modgående tendenser i udlandet. Der består ligeledes en fare for, at prisreguleringen skal begrænse investeringerne inden for særlig risikoprægede områder. Videre melder der sig spørgsmålet, om reguleringen kan tilrettelægges således, at der tages tilstrækkeligt hensyn til ændringer i forbrugsvaner og produktionsmetoder. Går man ved prisfastsættelsen ud fra givne forhold for produktion og forbrug, kan reguleringen virke stagnerende på udviklingen. Denne og andre vanskeligheder kan man komme ud over ved i stedet at føre en efterfølgende kontrol med virksomhedernes prisfastsættelse, men herved begrænses mulighederne for at benytte prisreguleringen som led i en konjunkturudjævrende politik, således som det er hensigten med det norske forslag.

Også med hensyn til bedømmelsen af omkostninger og avancer opstår der vanskeligheder, som kommissionen ikke er gået nærmere ind på. Dette gælder spørgsmålet om vurderingen af virksomhedernes forskellige effektivitet, opgørelse efter anskaffelses- eller genanskaffelsesprincippet, fordeling af omkostningerne ved fællesproduktion o. m. a.

Det kræver endelig ingen nærmere påvisning, at der i mange tilfælde kan tænkes at opstå konflikt mellem de forskellige målsætninger, der ligger bag den foreslåede prislov. Ønsket om at sikre den bedst mulige udnyttelse af produktionsfaktorerne kan således tale for en anden prispolitik end den, der kræves for at opnå den ønskede indkomstfordeling. Ligeledes kommer man let i strid med hensynet til en rimelig indkomst- og formuefordeling, hvis man ved prisreguleringen skal begunstige selskabsopsparingen. Kommissionen har ikke behandlet spørgsmålet om »rangfølgen« i tilfælde af, at der således er modstrid mellem de forskellige målsætninger.

Forslaget til en rationaliseringslov er det vanskeligt at bedømme på forhånd. Det synes dog tvivlsomt, om det er muligt at realisere lovens formål ved at følge påbuds- og forbudslinien. Bestemmelserne om adgang til administrativt at kræve flytning og afståelse af en bedrift forekommer meget drastiske. Hvor anvendelse af tvingende bestemmelser er påkrævet, synes det rimeligere, at den nødvendige lovgivning gives i form af særlove for de pågældende områder, således som det blev foreslået af eet medlem af kommissionen.

Arne Mikkelsen.

NATIONALØKONOMISK FORENINGS FONDS PRISOPGAVER.

I Nationaløkonomisk Tidsskrifts årgang 1951, side 100, stillede Nationaløkonomisk Forenings Fond tre prisopgaver. Der er under mærket »1914—50« indkommet een besvarelse af opgave nr. 3, hvis tekst lød således: »En undersøgelse af lønudviklingen i Danmark siden 1914 og af det nuværende forhold mellem lønningerne på forskellige arbejdsområder«.

Besvarelsen, hvori indgår godt 100 tabeller, fylder inclusive 3 bilag ca. 200 store maskinskrevne foliosider. Dens første og største kapitel (s. 1—75) giver